

ASTROLOJİ VE MÜSLÜMAN ASTROLOGLAR

Yazar: Mustafa Akman (İstanbul: İz Yayıncılık,
2025, 2. Basım, 448 s. ISBN: 9786053267645)

Hilal EKŞİ*

Kitap İnceleme

Makale Türü: Kitap Değerlendirmesi, **Geliş Tarihi:** 10 Mayıs 2025, **Kabul Tarihi:** 01 Eylül 2025, **Yayın Tarihi:** 31 Mart 2026, **Atıf:** Ekşi, Hilal. “Astroloji ve Müslüman Astrologlar, Yazar: Mustafa Akman (İstanbul: İz Yayıncılık, 2025, 2. Basım, 448 s. ISBN: 9786053267645)”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 26/1 (Mart 2026): 693-703.

DOI: 10.33415/daad.1696892

Öz

Astroloji günümüzde popüler kültür görünümünde bir konu ve araştırma nesnesi olsa da esasında kadim bir tarihe dayanan ilişkisel birikimselliğe sahiptir. Farklı toplumsal yapıların gelenek, kültür, sembol, anlam dili, inanç yahut gündelik hayat bilgisiyle devamlı biçimde karşılaşan ve üzerine çeşitli bilgiler eklenerek veya ilgilenenleri tarafından geliştirilerek günümüze kadar aktarılan dikkat çekici bir olgudur. Nitekim astroloji alanının akademi camiasında iletişim, felsefe, sosyoloji, ilahiyat, tarih ve güzel sanatlar gibi muhtelif disiplinler tarafından çalışma nesnesi hâline getirilmesi ise söz konusu dikkat çekiciliğinin ve popülerliğinin bir sonucudur. Ancak astrolojinin söz konusu dijital popülerliğinin yarattığı yüzeysel görünüm, hakkındaki hakiki bilgilere ulaşmadan gerçekleştirilen araştırmaların literatürde yerini almasına vesile olmaktadır. Hâliyle bu durum popüler kültür araştırmalarının yeniden üretimine ve hatalı verilerin aktarımına yol açmaktadır. Böylece bahsedilen alan için ilk ve klasik eserlerin çevirilerine, metinlerin yeniden yorumlanmasına, bilgilerin gerçeklerine, astrologların eserlerine ve ne anlattıklarına dair araştırmaların yapılması ihtiyacı doğmaktadır. Bu konudaki eksikliği doldurmaya çalışan önemli eserlerden biri Mustafa Akman’ın “Astroloji ve Müslüman Astrologlar” başlıklı çalışmasıdır. Söz konusu eserin ilk klasik dönem Müslüman astrologlarından Osmanlı zamanındaki astrologlara değinmesi ve derlenen astrologların eserlerini bibliyografi şeklinde sunması alan hakkında araştırma yapacak olan yeni araştırmacılara bilimsel güvenilir bir yol haritası sunmaktadır. Sosyolojik bir perspektiften değerlendirilen bu eser vasıtasıyla hem disiplinler arası görünümün geçişkenliği sağlanmış hem de eserin eksiklikleri, geliştirilebilir yanları ve alana olan önemli katkıları yapılan öteki çalışmalarla karşılaştırılarak değerlendirilmeye sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Medeniyeti, Sosyoloji, Astroloji Metinleri, Bilgi Sosyolojisi, Popüler Kültür.

* Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, hilal_eksi_98@hotmail.com, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-0190-3282>.

Astrology and Muslim Astrologer

Author: Mustafa Akman (İstanbul: İz Yayıncılık,
2025, 2nd Edition, 448 s. ISBN: 9786053267645)

Hilal EKŞİ*

Book Review

Article Types: Book Review, **Received:** 10 May 2025, **Accepted:** 01 September 2025, **Published:** 31 March 2026, **Cite as:** Ekşi, Hilal. "Astrology and Muslim Astrologer, Author: Mustafa Akman (İstanbul: İz Yayıncılık, 2025, 2nd Edition, 448 s. ISBN: 9786053267645)". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 26/1 March 2026): 693-703.

DOI: 10.33415/daad.1696892

Abstract

Often perceived today as a component of popular culture, astrology is rooted in a vast historical tradition characterised by relational accumulation. Throughout history, astrology has interacted with diverse social structures - integrating traditions, cultures, symbols, systems of meaning, beliefs, and everyday knowledge - and has evolved through the continuous development of its practitioners. Despite its interdisciplinary recognition in fields such as communication, philosophy, sociology, theology, history, and the arts, the contemporary digital popularisation of astrology has often led to superficial understandings that obscure its authentic epistemological foundations. This has led to a proliferation of incomplete or inaccurate research in the academic literature. To fill this gap, Mustafa Akman's *Astrology and Muslim Astrologers* offers a significant scholarly contribution by tracing the development of early classical to Ottoman astrologers and presenting a bibliographical compilation of their works. Through a sociological lens, the study encourages interdisciplinary engagement and highlights the need to critically re-examine foundational sources to ensure the transmission of authentic knowledge within the field.

Keywords: Islamic Civilization, Sociology, Astrology Texts, Sociology of Knowledge, Popular Culture.

* PhD Student, Mimar Sinan Fine Arts University, hilal_eksi_98@hotmail.com, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-0190-3282>.

Astroloji varlığı bakımından kadim geleneğe sahip ve muhtelif toplumların kültürel yapısıyla karşılaşarak çeşitlenen ve gelişen bir alandır. Fakat günümüzde akademik söylemler çerçevesinde incelendiğinde ise modernleşme, sekülerleşme, popüler kültür, postmodern yapısal anlatı ve dijitalleşmenin etkisiyle bulanık bir hâle bürünmüştür. Akademik bölümlerin gerçekleştirdiği araştırmalar kendi alanlarının sembolik dilleri içerisinde mayalanmaktadır. Bu durum, meydana gelen güncel araştırmaların, söylemin ve kültürün iktidarı ile ideolojik bakışın bir uzantısı konumunda yer almasına vesile olmaktadır. Sözgelimi sosyoloji alanında ekseriyetle günümüz toplumsal yapısının adlandırılma biçimlerinden biri olan “tüketim toplumu” bağlamında değerlendirilen “kültür endüstrisi”, “ticarileşme” gibi kavramsal açıklamalarla bağdaştırılan bir astroloji görünümü vardır. Bu görünüm, astrolojinin gazete, dergi ve son dönemlerde yoğunluk kazanan sosyal medya paylaşımlarındaki “günlük burç” yorumları altında yansıtılmasının bir sonucu olarak akademik araştırmaların inceleme yöntemlerinden oluşan bir bakıştır. Söz konusu inceleme yöntemlerinde muhatapın sadece aktarılan söylemlerde yahut sembollerde -yazılan ve aktarılan dil- kalmasından ötürü toplumda astrolojinin görünümüne ve deneyimselliğine dair derinlemesine veriler sunulamamaktadır. Günümüzdeki astroloji alanında mevcut yerli literatürün -ilahiyat, kültürel incelemeler, sosyoloji, tarih, sanat yahut astronomi bağlantısı aracılığıyla fen bilimleri- bir kısmında yerleşikleşen bir inceleme metodu olarak “popüler kültür” biçiminde niteleyebileceğimiz “popüler bilim” sunumu bulunmaktadır. İnceleme metodlarında kullanılan etkileşimsellik dışı veriler -karşılıklı iletişim/aktarım içermeyen, sadece söylem veya yazıya dayalı veriler- araştırmaların aktarmak istedikleri görünümde/çıktılarda eksiklik yaratmaktadır. Mevcut eksiklik bir araştırma ve inceleme nesnesi olarak astrolojinin deneyimsellik, işlevsellik, olumlu ve olumsuz çıktıları fark etmeksizin toplumdaki görünümünü tek bir bakışa sabitlemektedir. Aynı eksiklik devamında ise tektip biçimsel bilginin araştırma alanlarında yeniden üretilmesine vesile olarak söz konusu astroloji alanının çeşitli varlık/görünüm ve işlevsel kullanımını yahut katkılarını toplumsal arenada görmeyi engellemektedir. Örneğin; astrolojinin tarihselliği, ne’liği, ortaya çıkış biçimi, bilgisel türü yahut aktarımı, toplumsal sembolizmleri, sanat alanındaki tasavvurların anlamları, günümüz modern bilimlerinin çoğunda astrolojik sembollerin yer aldığı, gündelik dilimizde astrologların icra ettiği eylem biçimlerinden türeyen dilsel kodların mevcudiyeti gibi çeşitli katkılar astrolojinin

söz konusu görünmeyen yüzüyle yakından ilintilidir.¹ Öte yandan astrolojiye akademik çalışmaların “popüler bilim” eksenindeki devamlılığıyla etiket vurulan “popüler kültür” ve “kültür endüstrisi” görünümü, astrolojinin içeriğinin yanlış aktarımına ve böylece yapılan araştırmaların mevcut yanlış sürdürüp araştırma çıktılarında hatalı toplumsal görünümünü sunma tehlikesine yol açmaktadır. Ancak bu durum astrolojinin kimileri tarafından ticari kaygılarla kullanılmadığı, kapitalist sistemin devamlılığı ve kültür endüstrisi ile olan ilişkiselliğinin eleştirilerinin yanlış olduğu anlamına gelmemektedir. Burada vurgulanmak istenen esas mesele, günümüz Türkiye toplumunda astroloji alanını ekonomik çıkarlar doğrultusunda kullanan kesimin kullanım biçiminden dolayı astrolojinin değerlendirilme şeklidir. Başka bir deyişle günümüzde astroloji görünümünün temelinde bulunan en temel iki etmenden birisi onun kullanım biçimi ve değeriyle ne’liği hakkında çıkarımda bulunmaktır. İkincisi ise astroloji hakkında doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmadan ikincil veriler vasıtasıyla araştırmaları yorumlamaktır. Diğer yandan, astrolojinin ekonomik kaygı çerçevesinde istenilen biçimde kullanım biçimi onun esas ne’liğini göstermemekte, sadece kullanım değeri bilgisine vurgu yapmaktadır. Akademik bilgi üretiminde risk faktörü olarak konumlanan bu anlatıların giderilmesi için astrolojiye dair tarihsel ve kültürler arası etkileşimsel araştırmaların yapılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda astrolojinin içeriği ve iddiaları bakımından temel bilgisel metinlerinin çevrilmesi, okunması, değerlendirilmesi yahut yeniden yorumlanmasını içeren kaynakların üretilmesi ciddi girişimleri yansıtabacaktır. Zira akademik anlamda astrolojinin ilk bilgi kaynakları hakkında oldukça sınırlı çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmalar ekseriyetle tez odağında toplanmaktadır. Detaylı incelendiğinde, tarih alanındaki tezlerin astrolojinin görünümünü daha tarafsız biçimde tarihsel süreç akışı şeklinde bilgi arenasına sunduğu, felsefe ve bilim tarihi alanlarının ise hem sorgulama metinleri ürettikleri hem de metinlerin çevrilmesinde öncü oldukları görülmektedir. Diğer akademik disiplin araştırmalarının çoğunlukla yüzeysel bilgilerle yapılandırıldığı dikkat çekmektedir. Bu durum, bilim camiasında çalışılan konunun berraklaştırılmasından ziyade bulanıklaştırılmasına vesile olmaktadır. Akademik düzeyde astroloji tartışmalarının geçmişten günümüze kadar eleştirel yahut mantıki sorgulamalarının dahi ciddiye alınmadan popüler görünümüyle değerlendirilmeye tabi tutulması

¹ Astrolojinin sanat ve sembol alanında yapılan güncel örnek çalışma için bk: Can Katma, *Anadolu’daki Türkmen Beglikleri ve Seçuklu Sikkelerindeki Astrolojik Figürler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

bilimsel güvenilirliğin hasara uğramasına da yol açmaktadır. Alandaki bilgi boşluğunun ve eksikliğinin önüne geçebilmek üzere astrolojinin dünya tasavvuruna yönelik anlayışının kadim metinlerini oluşturan eserlerin çevrilmesine ve söz konusu metinlerin tartışmalar aracılığıyla aktarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle tez yazımı aracılığıyla bilim tarihi, felsefe, dil bilimleri ve tarih bölümlerinin metin çevirilerindeki öncü girişimleri dikkat çekerken ilahiyat, dinler tarihi, kültürel çalışmalar, sosyoloji gibi bölümlerin ise araştırmalarını genişletmesi meselenin bütüncül kavranabilmesi için kritiktir.

Mustafa Akman'ın 2025 Mart ayında İz Yayıncılık tarafından ikinci baskısının yapıldığı "Astroloji ve Müslüman Astrologlar" başlığıyla kaleme almış olduğu eseri, yukarıda eleştirilen bazı muhtelif boşlukları doldurmaktadır. Eser, aynı zamanda bazı eleştirileri de yeniden üretmekle birlikte akademide kendisine yer edinen temel ve sağlam kaynaklı eserlerden birisi olarak önem taşımaktadır. Öte yandan benzer biçimde, akademi dünyasında son dönemlerde astrolojinin tarihselliğine yönelik araştırmalar ve metinler sınırlı biçimde olsa da ciddiyetle ele alınmaya başlanmıştır. Örneğin, Dinler Tarihi bölümünde çalışmalarını devam ettiren Yasin Meral'in 2023 yılında yayımlanan "Yahudi Düşünürlerin Astroloji Algısı" başlıklı eseri, astroloji alanında geçmiş temel metinlerin eski astrologlar tarafından nasıl kaleme alındığını metinlerin içerikleri bağlamında aktarmaktadır. Dahası eser; içeriğinde astrolojinin ne olduğunu, dönemin astrologları tarafından nasıl algılandığını (lehte ve aleyhte), hangi tür astrolojik anlatıların bulunduğunu, semboller arasında kurulan bağın ve ilişkiseliliğin ne anlama geldiğini aktarması bakımından objektif biçimde akademi dünyasına kazandırılan bir çalışmayı temsil etmektedir. Astroloji ve astrologlar - Osmanlı dönemindeki adlandırılmasıyla müneccimler- hakkında hakiki ve güvenilir bilgilerin verildiği basılı kitapların yanı sıra özellikle tarih ve felsefe alanlarında yüksek lisans ve doktora tezleri de yazılmaktadır. Sözgelimi Ahmet Safa Kurt'un felsefe alanında 2024 yılında tamamladığı "Astrolojinin Bilimsellik Ölçütleri Açısından Yeniden Değerlendirilmesi ve Önemi Üzerine" başlıklı yüksek lisans tezi, astrolojinin sözdebilim olduğuna yönelik iddialara bilim felsefesi aracılığıyla cevap vermektedir. Tez, kullandığı yöntem ile astrolojik iddiaların nasıl test edilebilir olduğunu göstermektedir. Tezin amacı, astrolojinin bilim olup olmadığını tartışmaktan ziyade astrolojide yer alan iddiaların bilim aracılığıyla test edilebilir olduğunun

aktarımını sağlamaktır². Zira günümüze kadar hâlâ bu alandaki çalışmaların esas tartışmasının test edilebilirlik etrafında döndüğü göz önünde bulundurulduğunda bahsedilen tezin bilimsel arenada astrolojiye yönelik olan bakışı yeni bir kırığa uğratması açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan bir başka eser olarak akademik araştırmalarda yerini alan Ahmet Acı tarafından 2017 yılında tamamlanan “Farabi ve İbn Sina’nın Astroloji Reddiyeleri” başlıklı yüksek lisans tezi, her iki düşünürün astroloji hakkında ele aldıkları orijinal metinlerin incelenmesi ve reddiyelerinin gerekçeleriyle birlikte aktarılmasını sunmaktadır. Çalışma, düşünürlerin astronomi ve astroloji arasında yaptığı ayrımıyla başlar. Akabinde ise düşünürlerin yaşadıkları dönemlerde astrolojiye inanan ve bu konuda “kafaları karışan” bireylerin kendilerine astroloji hakkında yönelttikleri sorular üzerine astrolojiyle alakalı reddiye metinlerini ele aldıklarını iddia etmeleriyle devam eder³. Böylece düşünürlerin eserlerinde muhtelif astrolojik iddialarla mantıki hesaplaşmaların olduğu dikkat çekmektedir. Ancak her ne kadar bahsedilen araştırmalar astroloji alanında hakiki bilgileri tarafsız biçimde vermiş olsalar da alanın bütünselliğini görebilmek adına yetersiz kalmaktadırlar. Fakat bu durum akademik araştırmaların kendi içindeki problematik sınırlılığından dolayı kaynaklanmaktadır ve makul görünmektedir. Zira bir tez aynı anda muhtelif iddialara yahut farklı soru ve problemlere yöntemleri gereği cevap veremez. Hâliyle alandaki bütünselliği, geniş çaplı bir dönem sınırlandırmasıyla bibliyografik şekilde sunan çalışmalarda görebilme ihtiyacı doğmaktadır. Mustafa Akman’ın “Astroloji ve Müslüman Astrologlar” eseri, güncel olarak bu ihtiyaçlara karşılık gelen cevapları veren ilk ve önemli bir dönem araştırmasını yansıtmaktadır. Eser genel biçimde; ilk ve klasik dönem Müslüman astrologları, akabinde Osmanlı’daki önemli astrologları aktarması ve aynı zamanda astrologların başlıca eserlerinin derlenmesi bakımından araştırmacıyı doğru kaynaklara yönlendirmesinden ötürü önem taşımaktadır.

Çalışma önsöz, iki ayrı temel ana başlık içeren esas iki bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Önsözde astrolojinin görünümünün geçmişten günümüze olan süreçte nasıl bir değişime uğradığı aktarılmaktadır. Fakat bu bölümde dikkat çeken bir husus bulunmaktadır. Bu husus, araştırma aktarımlarında vurgulanmayan bir eksikliklerdir. Yazar çalışma boyunca

² Ahmet Safa Kurt, *Astrolojinin Bilimsellik Ölçütleri Açısından Yeniden Değerlendirilmesi ve Önemi Üzerine* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 47.

³ Ahmet Acı, *Farabi ve İbn Sina’nın Astroloji Reddiyeleri* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 87.

her ne kadar astroloji ve astrologlar hakkındaki bilgileri objektif biçimde aktarmış olsa da önsözünde astrolojinin bir batıl inanç olduğunu vurgulamaktadır. Astrolojinin bilim olup olmadığı, sözdebilim yahut bilim kategorisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği tartışmasından uzak biçimde bilimsel çalışmalarda eleştirel bir okuma, yazardan iddia ettiği söylemi kanıtlayabilmesini bekler. Ancak yazar bu söyleminin arkasını herhangi bir gerekçe ile dolduramamaktadır. Sadece güncel literatürde astroloji üzerine popüler kültür bağlamında yapılmış çalışmalara örnek vererek onun batıl inanç görünümünde olduğunu aktarmaktadır. Fakat yukarıdaki eleştiriler arasında bahsedilen söz konusu popüler kültür çalışmalarının ciddi biçimde yöntem sınırlılığı ve bilgi eksikliği sorunuyla bezenmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda yazarın literatürden kaynaklı yüzeysel söylemleri çalışmaya aktarması bilimsel güvenilirliği zayıflatmaktadır. Öte yandan bu durum literatür aktarımında konumlanma meselesiyle yakından ilintilidir. Vurgulanmayan bir eksiklik olarak tanımlanan bu mesele, çalışmada astroloji hakkında güncel araştırmalardan bahsedilirken sadece onun sözdebilim ve popüler kültür ürünü olduğunu iddia eden tezlere değinilmiş olmasıdır. Oysa astrolojinin ne'liğini felsefi biçimde sorgulayan, test edilebilirliğini gösteren, gündelik hayattaki işlevsel kullanımına vurgu yapan, kişilik özellikleri ve yeteneklerin tespitinde kullanılmasında olumlu sonuçları barındıran araştırmaların varlığından söz edilmemiştir.⁴ Böylece astrolojinin toplumsal görünüm ve kullanımının tek bir bakışta sınırlandırılmayacağı ve gerçekte toplumsal yapılara ve gruplara göre değişim gösteren çok katmanlı anlam ve işlevsellğe sahip olduğunu söylemek, astrolojinin görünümüne/alımlanmasına kesin ideolojik yargılar atfetmekten daha makul bir konumlanmayı temsil edecektir. Özetle, çalışmanın önsözünde geçmiş tarafsız biçimde verilirken güncel olan bölüme geçildiğinde söz konusu tarafsızlık biraz zayıflamaktadır.

Eserin “Astroloji ve Kapsamındaki Batıl İnançlar” başlıklı birinci ve esas bölümünde sırasıyla batıl inançlar kapsamında değerlendirilen astroloji, falcılık, muskacılık, batınilik ve hurafecilik gibi alanlar ve bu alanların içerisindeki kavramsallaştırmaların açıklandığı görülmektedir. Yazarın söz

⁴ Bahsedilen araştırmalar için bk.: Ahmet Safa Kurt, *Astrolojinin Bilimsellik Ölçütleri Açısından Yeniden Değerlendirilmesi ve Önemi Üzerine* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).; Erdi Arman Konrat, *Boş Zaman Aktivite Eğilimleri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Astrolojik Kimlik ile Boş Zaman Aktivite Eğilimlerinin İncelenmesi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).; Esra Berat Mollaoğlu, *Yeniden Büyülenme Bağlamında Astrolojinin Toplumdaki Yeri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

konusu olguların anlamlarına ve neyi temsil ettiklerine açıklayıcı bir dil sunması, her bir alanın neyi imlediğini ve ne için ne anlattığını göstermesi, güncel literatürde birbirleriyle karıştırılan olguların ayrıştırılmasına vesile olmaktadır. İzlenilen bu yol, alandaki kavramsal karmaşayı gidererek yeni araştırmalar için doğru bilgi kaynağı sunmaktadır. Fakat bu noktada astrolojinin batıl inançlar bölümüne eklenmesi -her ne kadar öteki olgulardan anlamsal farklılaşmaları metinde açık biçimde görünür olsa dahi- literatürdeki önyargılı bakışı yeniden üretmektedir. Bu durum ise astrolojinin toplumsal görünümünün, bilimsel açıdan bilim araştırmacılarının önyargıları dışında değerlendirmeye tabi tutulamamasına vesile olmaktadır. Öte yandan astroloji alanında kaleme alınan eserlerin hangi akademik disiplin tarafından değerlendirildiği de dikkate değer bir paradigmayı göstermektedir. Zira giriş mahiyetindeki paragrafta bahsedildiği gibi fen bilimleri alt alanlarının astroloji incelemesiyle sosyal bilimler alanındaki disiplinlerin incelemeleri bakış açısı ve yöntemsel farklılıklardan ötürü aynı olamamaktadır. Benzer biçimde sosyal bilimlerin kendi içerisinde dâhi farklılaşan incelemeler yahut paradigmlar bulunmaktadır. Doğal olarak felsefe, psikoloji, coğrafya, edebiyat, ilahiyat, arkeoloji veya sosyoloji disiplinlerinin olguları inceleme biçimleri farklılaşacaktır. Fakat her ne kadar paradigma ve yöntem farklılığından ötürü bir farklılaşma bulunsa da bir bilimsel araştırmada olması ve korunması gereken esas şeyin tarafsızlık olduğuna özellikle hassasiyet gösterilmelidir. Sözelimi YökTez’de astroloji alanında gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında, özellikle sosyal bilimler ve sosyoloji nazarında değerlendirildiğinde, mülakat yönteminin kullanıldığı araştırmalarda katılımcıların söylemleriyle yazarların aktardıkları hususların birbirleriyle uyuşmadığı örnekler bulunmaktadır. Saha yahut toplum, bir araştırmacının araştırma nesnesi için başka bir şey söylüyorsa araştırmacının görüşleri yahut düşünceleri değil -aktarma kısmında- katılımcıların ifadeleri veya görme biçimleri dikkate alınmalıdır.

“Astrologlar ve Astrolojiye Dair Klasik Eserleri” başlıklı ikinci bölüm, kendi içinde iki kısma ayrılarak dizayn edilmiştir. İlk kısımda, Müslüman coğrafyanın astrologlarından başlayarak Osmanlı döneminde astrolojinin kullanımının resmiyetteki bitimine kadar -rasathanelerde müneccimliğin kaldırılması- olan süreç analize tabi tutulmuştur. Bu süreçte; toplam altmış bir astroloğa, eserlerine, eserlerinde astrolojiye ve dünya tasavvuruna yönelik nelerden bahsettiklerine ve astrologların yaşam öykülerine kısa biçimde yer verilmiştir. Bu bölümün esas katkısı, gelecek araştırmacılara hem bir astrolog külliyatı sunması hem de söz konusu astrologların eserlerinin derlenmiş biçimde sunulmasıdır. Bibliyografi niteliğinde tasarlanan

söz konusu bölüm, aynı zamanda bilginin kaynağının güvenilirliğine hizmet etmekte ve kolaylık sağlamaktadır. İkinci bölümün ikinci kısmı olan “astrolojiye dair klasik eserler” başlığı da iki alt başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta astroloji lehine eserler sunan temel altı metin ve yazarlarının verilmesinin yanı sıra başka bilinmeyen eserlerin de tek başlık altında ayrıca aktırıldığı fark edilmektedir. Diğer yandan ise “astroloji aleyhinde yazılmış klasik eserler” başlığının altında on ayrı metin ve yazarının aktarıldığı görülmektedir. Bu bölümde aktarılan yazarların metinlerinde ise astroloji reddiyesinin daha çok astronomi-astroloji ayrımının gerçekleştirilmesi üzerinden olduğu dikkat çekmektedir. Çalışmanın esas gayesinin aktarıldığı bu bölüm, ilk zaman astrologlarından tarihsel çizgide ilerleyen orta dönem astrologlarına kadar olan süreçte hem astrolog listesini hem de astrologların temel eserlerini bir araya getirmektedir. Eserin söz konusu dizaynı, akademik araştırmacılar için yapacakları araştırmalarda bir pusula görevi görmektedir.

Eserin sonuç bölümünde de önsözde olduğu gibi yazarın hangi tarafta durduğu belirgin biçimde görülmektedir. Saha verileri içermeyen araştırmalara odaklanılarak astrolojinin günümüzde inançlara, dinlere zarar verdiği ve bundan dolayı ise bilim arenasında yerinin olmayacağına dair yapılan vurgu, esasında bilimsel hata yahut yanılgı içermektedir. Mesele astrolojinin ne olduğunu, bilim olup olmadığını tartışmak değil, toplumda nasıl görüldüğünü ve bunun objektif biçimde nasıl aktarılabileceğinin sağlanabilmesidir. Literatürde astrolojinin popüler kültür, kültür endüstrisi, ticarileşme bağlamında değerlendirilmelerinin yapıldığı bilimsel çalışmaların yanı sıra onun toplum içindeki işlevselliğine vurgu yapan ve yukarıda kaynak gösterilen çalışmalar da bulunmaktadır. Sadece yazarın iddiasını destekleyecek yahut besleyecek ve içeriğinin sorgulanmadan ve eleştiriye tabi tutulmadan kabul edildiği araştırmaların gösterilmesi bilimsel etik açısından makul görünmemektedir. Dahası söz konusu durum, yeni bilimsel çalışmalar yazarken hatalı bilgilerle ilerlemeye vesile olmaktadır. Sözgelimi yazarın sonuç bölümünde esasında din sosyolojisi nazarında ilk kez kullanılan “plastik şamanlar” teriminden hareketle astrolojinin ve astrologların değerlendirilmesinde kullandığı “plastik Müslümanlar” ifadesi, astrologlara dair bu bakışı sunması bilimsel bir hatayı üretmektedir. Bahsedilen hatayı görebilmek için öncelikle yazarın “plastik” kavramını aktarırken neyi imlemek istediğine bakmakla başlayabiliriz. Yazar plastik terimini bir hakaret olarak görmemekte veya kavramsallaştırmanın bir hakaret tanımlaması olmadığını belirterek eserinde şu ifadelere yer vermiştir: “Temsil ettiklerini iddia ettikleri kültürlerle otantik bağlantıları olmadan

geleneksel (ruhani/manevi) uygulama ve söylemi kullanan ve bunu ticarileştiren bireyler için kullanılır” (411). Astrolojinin ticari olarak astrologlar tarafından kullanılan bir şey olduğunu yansıtan bu ifadeyle yazar, aktarımının devamında bu durumun yaygınlaşmasının geleneksel inançlara zarar verdiğini ifade etmektedir. Oysa yapılan güncel çalışmalarda, özellikle astrolojinin din ile ilişkiselliğinin incelendiği “Yeniden Büyülenme Bağlamında Astrolojinin Toplumdaki Yeri” başlıklı yüksek lisans tezinde (2024) katılımcıların ifadelerinde astrolojiye inanma ile geleneksel dinlere inanmanın zarar gördüğüne dair bir bulgu görünmemektedir. Aksine bireylerin yeniden inanmasına ve inançlarını kuvvetlendirmesine dair göstergelerin olduğu fark edilmektedir.⁵ Öte yandan “plastik Müslümanlar” kavramsallaştırmasının her ne kadar yazar tarafından hakaret içermeyen bir şey olduğu ifade edilse de esasında söz konusu kavram sosyolojik açıdan etiketlemeyi imlemektedir. Kavram, sadece astrolojiyi benimsemediği hâlde onu kullanarak öteki bireylere kendi çıkarları -ekonomik yahut ideolojik- doğrultusunda aktarım sunan kişilere yönelik bir kullanımı içerdiği takdirde yazarın eleştirdiği hususa önemli bir dayanak sağlamaktadır. Fakat söz konusu kavram, astrolojiyi benimseyip ve onu hayat tarzına dahil eden kişilerin kullanım biçimi için hedef gösterildiğinde ise bu kez sosyolojik açıdan “etiketleme” hatasına düşmüş olunur. Nihayetinde bu etiketleme, alandaki çalışmalara önyargılı biçimde yaklaşılmaya ve dolayısıyla önyargılı araştırmalar yaparak önyargılı sonuçlar elde edilmesine sebebiyet vermektedir. Böylece söz konusu hususlardan ötürü sosyolojik açıdan organizasyon, meslek, deneyimsellik, kurumsallaşma, kimlik, inanç gibi alanlarda daha fazla araştırmaların yapılması ile astrologların ve hizmetlerinin içeriklerinin araştırılması gerekliliğinin nasıl görünür olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak eser, akademik alana dair ciddi bir veri derleme katkısı sunmaktadır. Fakat aynı zamanda çalışmanın, bahsettiği astrologlara ve astrologların eserlerine çok kısa biçimde değinmiş olması derinlemesine bilgiye ulaşmada zayıf kalmaktadır. Öte yandan bu durum, akademik araştırmaların zaman kısıtlılığı, çeviri sorunu veya kaynak ulaşımına zor erişme gibi engellere takılmasıyla da bağlantılıdır. Söz konusu engeller göz ardı edilmeden değerlendirildiğinde çalışma net bilgiler sunması, doğrudan yol göstermesi ve alanda hangi astrologların bulunduğunu tespit edip

⁵ Detaylı bilgi için bk.: Esra Berat Mollaoğlu, Yeniden Büyülenme Bağlamında Astrolojinin Toplumdaki Yeri (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

eserlerinin isimlerini bahşetmesi; yeni araştırmacılar tarafından bu çalışma alanında boş ve zayıf kalan yerlerin görülmesine vesile olmaktadır. Dolayısıyla Mustafa Akman'ın "Astroloji ve Müslüman Astrologlar" eseri sadece alandaki bir boşluğu doldurmamakta beraberinde alanda boşluk kalan konulara dikkat çekerek yeni araştırmacılara yol göstererek muhtelif çalışma konuları sunmaktadır. Öte yandan akademik çalışmaların farklı disiplin araştırmacıları tarafından okunup değerlendirilmesi hem disiplinlerarası geçişkenliği sağlamakta hem de görünmeyen öteki yüzün görülmesine sebebiyet vererek her alanın gelişmesine, kendisi için yeniden değerlendirme yapmasına olanak sağlamaktadır. Böylece akademik bilimsel araştırmaların bütünselliği oluşarak herhangi bir konu hakkında geçerli, güvenilir, hakiki bilgi ve büyük resmin görünümü ortaya çıkmış olmaktadır.

Kaynakça

- Akman, Mustafa. *Astroloji ve Müslüman Astrologlar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Basım, 2025.
- Acı, Ahmet. *Farabi ve İbni Sina'nın Astroloji Reddiyeleri*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Katma, Can. *Anadolu'daki Türkmen Beglikleri ve Selçuklu Sikkelerindeki Astrolojik Figürler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Konrat, Erdi Arman. *Boş Zaman Aktivite Eğilimleri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Astrolojik Kimlik ile Boş Zaman Aktivite Eğilimlerinin İncelenmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Kurt, Ahmet Safa. *Astrolojinin Bilimsellik Ölçütleri Açısından Yeniden Değerlendirilmesi ve Önemi Üzerine*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Meral, Yasin. *Yahudi Düşünürlerin Astroloji Algısı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2023.
- Mollaoğlu, Esra Berat. *Yeniden Büyülenme Bağlamında Astrolojinin Toplumdaki Yeri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

